

פעמים

156

לשון:
דת, פילוסופיה ותרבות

העורך: יאיר עדיאל

מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח

5	הפעם בפעמים	
11	יצחק בצלאל ז"ל ודרכו בעריכת 'פעמים'	מיכאל גלצר
23	לשונות היהודים: חברה ושפה	אורה (רודריג) שורצולד
55	עברית מסורתית בישראל?	יהודית הנשקה
	על דרכי הפעולה של יהודים במרחב הציבורי	סול אזואלוס־אטיאס
	המוסלמי במרוקו: ניתוח דקדוקי, לקסיקלי	ויהודית דרוור
75	ופרגמטי של טקסט משפטי	
	הלוגיקה לעומת הדקדוק: אלפאראבי	משה קהן
101	בפרובנס במאה הארבע עשרה	
	הקבלות בשירת החשק העברית והערבית	עבדאללה טרביה
127	בימי הביניים	ועבד אלרחמן מרעי
	היבטים בחקר ההיסטוריה התרבותית	חגי בן־שמאי
	של יהודי ארצות האסלאם בימי הביניים:	
155	מכון בן־צבי – עבר, הווה ועתיד	
	תעודה	
	יהודי אלכסנדריה במאה החמש עשרה לאור	דותן ארד
167	תעודות חדשות	
	עינויים וביקורת	
185	פאס וירושלים: קורות יהודי מרוקו במבט אחר	אהרן ממון

סיקורות

195 מזכרת לעולם שאבד עליו הכלח

דן שפירא

199 **תקצירים בערבית**

I **תקצירים באנגלית**

שבפי שומרי מסורת, דתיים שהתחנכו בשיבות ובכתי ספר דתיים, אנשים המתפללים מדי יום ושומעים את פרשות השבוע ואת ההפטרות שבוע אחר שבוע במשך שנים, אנשים הבקיאם בפרשנות המקרא, ושיד להם גם בדף היומי ובטקסטים רבניים אחרים. העברית־הישראלית היא העברית הרווחת בישראל בפי רוב האוכלוסייה, שהיכרותה את המקורות הקלסיים של העברית קלושה למדיי, כי מערכת החינוך אינה חושפת אותה די בפניה. הבדלי הלשון ניכרים בעיקר באוצר המילים ובמשמעים של המבעים המופקים בקבוצות החברתיות השונות, ובמאגר הניבים והביטויים שמשמשים בהם. אצל בוגרי השיבות ההבדל ניכר גם בהנגנת המשפטים ובשילוב מוגבר בידיש. משה בראשר דן בכך במאמרו 'על ריבוי פניה של העברית בת ימינו',⁷⁶ רבקה בליבוים הקדישה לכך מאמר על העברית־היהודית והעברית־הישראלית בלשון סופרים,⁷⁷ ואף אחרים עסקו בכך;⁷⁸ עם זאת לכלל תיאור שיטתי של העברית־היהודית הזאת עוד לא הגיעה השעה.

נספח: רשימת לשונות היהודים⁷⁹

ספולסקי	קאהן ורובין	הארי ובנין־בנאור
איטלקית־יהודית	איטלקית־יהודית	איטלקית־יהודית
אלוסית־יהודית	—	—
—	אמהרית־יהודית	אמהרית מעוברתת בישראל
—	אנגלית־יהודית	אנגלית־יהודית
ארמית־יהודית	ארמית־יהודית	ארמית־יהודית חדשה
ברברית־יהודית	ברברית־יהודית	ברברית־יהודית
ג'ודזמו, לארינו	ג'ודזמו	ג'ודזמו
גיאורגית־יהודית	גיאורגית־יהודית	—
—	הונגרית־יהודית	הונגרית־יהודית

76 בראשר, ריבוי פניה של העברית.

77 בליבוים.

78 באומל; באר; כהן; נפרסטק; סלע; סרי; קרני; רוזנטל; שורצולד, גוני לשון, עמ' 53–54; שלזינגר.

79 מילר ונוריץ' הביאו בספרם רשימת לשונות יהודים שנתן להם בנימין הארי, ושבה מפורטים תשעה סוגי ערבית־יהודית במיון גיאוגרפי: אלג'ריה, מצרים, עיראק, לוב, מרוקו, ארץ־ישראל, סוריה, תוניסיה ותימן. כמו כן נוספו ברשימה צ'כית־יהודית, כורדית־יהודית, טג'יקית־יהודית (בוכרית). וביידיש יש הבחנה בין מזרח, מערב ואלזסית־יהודית. ראו: מילר ונוריץ', עמ' vi–vii.

ספולסקי	קאהן ורובין	הארי ובנין-בנאור
חכתייה, לאדינו	–	ספרדית-יהודית, כולל חכתייה
טג'יקית-יהודית, בוכרית	–	–
טאטית-יהודית, ג'והורי	–	טאטית-יהודית
–	תורכית-יהודית	–
יוונית-יהודית	יוונית-יהודית	–
יידיש	יידיש	יידיש במזרח אירופה
–	–	יידיש חרדית בת זמננו
–	–	יידיש-מערבית וגרמנית-יהודית
לשון קרים, הטטרים והקרימז'קים	לשון הקראים והקרימז'קים	–
מאלאיאלאם-יהודית	מאלאיאלאם-יהודית	מאלאיאלאם-יהודית
מרתי (בני ישראל)	–	–
–	סורית-יהודית	–
–	סלאווית-יהודית	יידיש, רוסית-יהודית וליטאית-יהודית ברוסיה הסובייטית
–	ספרדית-יהודית של אמריקה הלטינית	ספרדית-יהודית של אמריקה הלטינית
עברית	–	–
ערבית-יהודית	ערבית-יהודית	ערבית-יהודית
–	–	ערבית-יהודית בארץ הקודש ובלבנון
–	פורטוגלית-יהודית	–
פרובנסלית-יהודית / שוואדית	פרובנסלית-יהודית / אוקסיטאנית-יהודית	פרובנסלית-יהודית
פרסית-יהודית	לשונות איראניות-יהודיות	–
צרפתית-יהודית	צרפתית-יהודית	צרפתית-יהודית בישראל
קראית	–	–
רוסית	רוסית-יהודית	יידיש, רוסית-יהודית וליטאית-יהודית ברוסיה הסובייטית
–	שוודית-יהודית	שוודית-יהודית
שפת סימנים עברית	–	–
שפת סימנים יידיית	–	–

קיצורים ביבליוגרפיים

- Farida Abu-Haidar, *Christian Arabic of Baghdad*, Wiesbaden 1991
 אבו חידר
 עידו אבינרי, הניב הארמי של יהודי זאכו: טקסטים בצירוף תרגום
 אבינרי
- עברי מבוא ומילון, ירושלים תשמ"ט
 אבישור, התנ"ך בערבית יהודית במזרח: סקירות ועיונים, תל
 אבישור, התנ"ך
 בערבית יהודית
 אבישור,
 התרגומים לתנ"ך
- , 'התרגומים לתנ"ך בערבית יהודית במזרח בעת החדשה:
 הצגה לשונית תרבותית', משה בראשר (עורך), מחקרים בלשונות
 היהודים, ירושלים תשמ"ח, עמ' 39–54
 אבישור ומורג
 (עורכים), היסודות העבריים בלשונות היהודים
 (מקדם ומים, ה) ירושלים תשנ"ב
- John Edwards, *Language and Identity: An Introduction*, Cambridge
 2009
 אדוארדס
- Uzzi Ornan, 'Hebrew Is Not a Jewish Language', Joshua A.
 Fishman (ed.), *Readings in the Sociology of Jewish Languages*,
 Leiden 1985, pp. 22–24
 אורנן, יהודית
- עוזי אורנן, 'עברית אינה שפה יהודית', לשוננו מח-מט (תשמ"ה),
 עמ' 199–205
 אורנן, עברית
- אילן אלדר, ממנדלסון עד מנדלי: בדרך לעברית החדשה. ירושלים
 אלדר
 תשע"ד
- ראובן אנוך, התרגום המסורתי של יהודי גאורגיה להגדה של פסח
 (עדה ולשון, לב), ירושלים תשע"ד
 אנוך, התרגום המסורתי
- , עיונים בתבסילי לספר בראשית (עדה ולשון, כט), ירושלים
 תשס"ט
 אנוך, תבסילי
- , תבסילי: התרגום המסורתי של יהודי גרוזיה לתורה, א (עדה
 ולשון, כח), ירושלים תשס"ח
 באום
- Ilil Baum, 'Hebrew-Catalan Medieval Wedding Songs: Satirical
 Functions of the Hebrew Component and Other Linguistic
 Aspects', *Journal of Jewish Languages* 4 (2016), pp. 1–37
- Simeon D. Baumel, *Sacred Speakers: Language and Culture among
 the Haredim in Israel*, New York 2006
 באומל
- חיים באר, 'מלשון הקב"ה ללשון הסט"א: על מאבקי האורתודוקסיה
 עם העברית', קשת החדשה 4 (2003), עמ' 128–144
 באר
- יעקב בהט, המרכיב העברי בערבית הכתובה של יהודי מרוקו,
 ירושלים תשס"ב
 בהט
- Vera Baviskar, Marvin Herzog et al. (eds.), *The Language and
 Culture Atlas of Ashkenazic Jewry, I–III*, Tübingen 1992–2000
 בוויסקר, הרצוג ואחרים
- Sarah Bunin Benor, 'Towards a New Understanding of Jewish
 Language in the 21st Century', *Religion Compass* 2 (2008), pp.
 1062–1080
 בונין-בנאור
- דוד בוניס, לשון ג'ודזמו, ירושלים תש"ס
 —, 'השימוש ביסודות עבריים וארמיים ביצירת סטירה בקרב דוברי
 ג'ודזמו', מסורות ט-יא (תשנ"ז), עמ' 319–333
 בוניס, ג'ודזמו
 השימוש
 ביסודות עבריים

- David M. Bunis, *A Lexicon of the Hebrew and Aramaic Elements in Modern Judezmo*, Jerusalem 1993
- , 'Languages of the Diaspora: Characteristics of Jewish Languages', Avrum M. Ehrlich (ed.), *Encyclopedia of the Jewish Diaspora*, Santa Barbara, CA 2009, pp. 167–171
- , 'A Comparative Linguistic Analysis of Judezmo and Yiddish', *International Journal of the Sociology of Language* 30 (1981), pp. 49–70
- , 'Translating from the Head and from the Heart: The Essentially Oral Nature of the *Ladino* Bible-Translation Tradition', Winfried Busse & Marie-Christine Varol-Bornes (eds.), *Hommage à Haim Vidal Sephiha*, Berne 1996, pp. 337–357
- Habib Borjian, 'Judeo-Iranian Languages', Lily Kahn & Aaron D. Rubin (eds.), *Handbook of Jewish Languages*, Leiden & Boston, MA 2016, pp. 235–296
- Alexander Beider, *Origins of Yiddish Dialects*, Oxford 2015
- Joshua Blau, *Studies in Middle Arabic and its Judaeo-Arabic Variety*, Jerusalem 1988
- רבקה בליבוים, "'יהודית' ו'ישראלית': עיון לשוני ותרבותי בכתיבתם של סופרים בני זמננו, בלשונות עברית 66 (תשע"ב), עמ' 43–61
- Haim Blanc, *Communal Dialects in Baghdad*, Cambridge 1964
- Yaakov Bentolila, *Diccionario del elemento hebreo en la haketia*, Cordoba 2015
- משה בר־אשר, 'על הלשון בשרח המגרבית למסכת אבות', מלכה מוצ'ניק וצבי סדן (עורכים), מחקרים בעברית החדשה ובלשונות היהודים מוגשים לאורה (רודריג) שורצולד, ירושלים תשע"ג, עמ' 543–557
- בר־אשר, השרח המערבי —, 'השרח המערבי למקרא ולספרות יהודית אחרת: טיבו ודרכי גיבושו', הנ"ל (עורך), מחקרים בלשונות היהודים, ירושלים תשמ"ח, עמ' 3–34
- בר־אשר, השרח לקהלת בר־אשר, מחקרים בלשונות היהודים בר־אשר, צאצאי האנוסים בר־אשר, ריבוי פניה של העברית בר־אשר־סיגל
- , 'השרח המגרבית לקהלת', מסורות טו (תש"ע), עמ' 53–76 — (עורך), מחקרים בלשונות היהודים, ירושלים תשמ"ח
- , 'העברית שבפי צאצאי האנוסים בצרפת, א: מחקרי לשון; ב: הסיפורים והמחזורים של יצחק ארתור פרי: מבוא ומהדורה מוערת ומבוארת, ירושלים תשס"ז
- , 'על ריבוי פניה של העברית בת ימינו', העברית נח (תשס"ט–תש"ע), עמ' 5–26 (פורסם שוב: הנ"ל, פרקי עיון בעברית החדשה ובעשייה בה, ירושלים תשע"ב, עמ' 70–92)
- Elizur Bar-Asher Siegal, *Introduction to the Grammar of Jewish Babylonian Aramaic*, Münster 2013
- אדם ברוך, בתום לב: גן השבילים היהודי־ישראלי המתפצל: שפוא, מוסר, תרבות, משפט, תורה, סוד, דרך ארץ, ירושלים 2001
- John E. Joseph, *Language and Identity: National, Ethnic, Religious*, Houndmills 2004
- בוניס, לקסיקון
- בוניס, לשונות הפזורה
- בוניס, ניתוח השוואתי
- בוניס, תרגום על־פה
- בורג'יאן
- ביידר
- בלאו
- בליבוים
- בלנק
- בן־טולילה
- בר־אשר, הלשון בשרח המגרבית
- בר־אשר, השרח המערבי
- בר־אשר, השרח לקהלת בר־אשר, מחקרים בלשונות היהודים בר־אשר, צאצאי האנוסים בר־אשר, ריבוי פניה של העברית בר־אשר־סיגל
- ברוך
- ג'וזף

- Eliezer Gutwirth, 'Religión, historia y las biblias romanceadas', *Revista Catalana de Teologia* 13 (1988), pp. 115–134 גוטווירט
- Neil G. Jacobs, *Yiddish: A Linguistic Introduction*, Cambridge 2005 ג'ייקובס
- דוד דורון, 'על תרגום התורה לערבית של ר' יששכר בן-טוסאן המערבי', ספונות ג (תשמ"ה), עמ' 279–298 דורון
- Benjamin H. Hary, *Multiglossia in Judeo-Arabic: With an Edition, Translation and Grammatical Study of the Cairene Purim Scroll*, Leiden 1992 הארי, פורים
- , *Translating Religion: Linguistic Analysis of Judeo-Sacred Texts from Egypt*, Leiden & Boston, MA 2009 הארי, תרגום
- & Sarah Bunin Benor (eds.), *Languages in Jewish Communities, Past and Present*, Berlin 2018 הארי ובונין-בנאר
- Roni Henkin, *Negev Arabic: Dialectal, Sociolinguistic and Stylistic Variations*, Wiesbaden 2010 הנקין
- יהודית הנשקה, לשון עברי בדיבור ערבי: אוצר המילים העבריות בערבית המדוברת של יהודי תוניסיה: מילון ודקדוק, ירושלים תשס"ז הנשקה
- Max Leopold Wagner, *Caracteres generales del judeo-español de Oriente*, Madrid 1930 וגר
- נפתלי הרץ ויזל, דברי שלום ואמת, מהדורת גדליה אלקושי, ירושלים תשי"ב ויזל
- Max Weinreich, *History of the Yiddish Language*, trans. Shlomo Noble, Chicago 1980 ויינרייך, היסטוריה
- אוריאל ויינרייך, 'על העברית האשכנזית והעברית שביידיש: בחינתן הגיאוגרפית', לשוננו כד (תש"ך), עמ' 242–252; כה (תשכ"א), עמ' 57–80, 180–196 ויינרייך, העברית-האשכנזית
- Paul Wexler, *The Non-Jewish Origin of the Sephardic Jews*, New York 1996 וקסלר
- Chava Turniansky, 'Reception and Rejection of Yiddish Renderings of the Bible', Shlomo Berger (ed.), *The Bible in/and Yiddish*, Amsterdam 2007, pp. 7–20 טורניאנסקי
- Otto Jastrow, *Die mesopotamisch-arabischen qeltu-Dialekte*, Wiesbaden 1978 יסטרוב, דיאלקט מסופוטמי-ערבי
- , *Die arabische Dialekt der Juden von 'Aqra und Arbil*, Wiesbaden 1990 יסטרוב, הדיאלקט הערבי
- Geoffrey Khan, *The Jewish Neo-Aramaic Dialect of Urmi*, Piscataway, NJ 2008 כאן, דיאלקט אורמי
- , *The Jewish Neo-Aramaic Dialect of Sulemaniyya and Halabja*, Leiden 2004 כאן, דיאלקט סולימניה
- , *The Jewish Neo-Aramaic Dialect of Sanandaj*, Piscataway, NJ 2009 כאן, דיאלקט סננדג'
- , *A Grammar of Neo-Aramaic: The Dialect of the Jews of Arbel*, Leiden 1999 כאן, דקדוק

כהן	תרצה כהן, 'קווי לשון ייחודיים לספרות דתיות וחרדיות בהשוואה לספרות חילונית בסיפורת העברית בת זמננו', עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר־אילן, תשס"ח
לזר	משה לזר, 'תרגומי המקרא בלאדינו', ספונות ח (תשכ"ד), עמ' שלז-שעה
מוצ'ניק וסדן	מלכה מוצ'ניק וצבי סדן (עורכים), מחקרים בעברית החדשה ובלשונות היהודים מוגשים לאורה (רודריג) שורצולד, ירושלים תשע"ג
מורג, המגבש המשולב	שלמה מורג, 'המגבש המשולב של העברית: בחינות של צורה ומשמעות', תעודה ט (תשנ"ה), עמ' 183-208
מורג, המילים העבריות	—, 'המילים העבריות בלשונות היהודים: מספר היבטים כלליים', מקדם ומים ה (תשנ"ב), עמ' 101-114
מורג, מסורות לשון	— (מלקט), מסורות לשון ומלים עבריות בלשון הדיבור של קהילות ישראל: קובץ מאמרים לסמינריון, ירושלים תשמ"ג
מורג, קורפוס משולב	Shelomo Morag, 'The Integrated Corpus of Hebrew Elements in Jewish Languages: Some Aspects of Analysis', idem, Moshe Bar-Asher & Maria Mayer-Modena (eds.), <i>Vena Hebraica in Judaeorum Linguis</i> (Studi Camito-Semitici, 5), Milano 1999, pp. 39-57
מורג, בר־אשר ומאיר־מודנה	—, Moshe Bar-Asher & Maria Mayer-Modena (eds.), <i>Vena Hebraica in Judaeorum Linguis</i> (Studi Camito-Semitici, 5), Milano 1999
מייהל	John Myhill, <i>Language in Jewish Society: Towards a New Understanding</i> , Clevedon 2004
מיכאל	סמי מיכאל, חופן של ערפל, תל אביב תשל"ט
מילר ונוריץ'	Joshua Miller & Anita Norich (eds.), <i>Languages of Modern Jewish Cultures: Comparative Perspectives</i> , Ann Arbor, MI 2016
מינרוויני	Laura Minervini, <i>Testi giudeospagnoli medievali (Castiglia e Aragona)</i> , I-II, Napoli 1992
ממן	אהרן ממן, מילון משווה למרכיב העברי בלשונות היהודים על יסוד האוסף של פרופ' שלמה מורג ז"ל (עדה ולשון, לא), ירושלים תשע"ג
ממן, פסברג וברויאר	—, שמואל פסברג ויוחנן ברויאר (עורכים), שערי לשון: מחקרים בלשון העברית, בארמית ובלשונות היהודים מוגשים למשה בר־אשר, ג: העברית החדשה ולשונות היהודים, ירושלים תשס"ח
ניבֶארסקי	יצחק ניבֶארסקי, ווערטערבוך פ'ון לשון־קודש־שטאַמיקע ווערטער אין ייִדיש, פריז 2012
נפרסטק	רחל נפרסטק, 'לשונם של מכתבי חרדיות בנות עדות המזרח: היבטים מילוניים, מורפולוגיים, תחביריים וסוציולינגוויסטיים', עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר־אילן, תשס"ב
סדן	צבי סדן, 'בין המקרא לבין תרגום המקרא היידי מאת יהואש', יוסף טובי ודניס קורזון (עורכים), חקרי מערב ומזרח מוגשים ליוסף שיטרייט, א, ירושלים תשע"א, עמ' 135-154
סלע	פינה סלע, 'הרקע הסוציולינגוויסטי בלשונה של הפובליציסטיקה בעיתונות החרדית', עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר־אילן, תשס"ד

Bernard Spolsky, <i>The Languages of the Jews: A Sociolinguistic History</i> , Cambridge 2014	ספולסקי
Haim Vidal Sephiha, <i>Le Ladino: Deutéronome</i> , Paris 1973	ספיחה, דברים
—, 'Versiones judeo-españolas del Libro de Jermia impresas en Ferrara y Salonica en el siglo XVI: influencia de los comentaristas', <i>Sefarad</i> 31 (1971), pp. 179–184	ספיחה, ירמיה
—, <i>Le ladino: Judéo-espagnol calque</i> , Paris 1979	ספיחה, לאדינו
דן בניה סרי, 'בין לשון הסב ללשון נכדתו: על נוכחות רבדי התרבות היהודית בשפת ימינו', פנים 15 (תשס"א), עמ' 32–38	סרי
Moshe Piamenta, <i>Jewish Life in Arabic Language and Jerusalem Arabic in Communal Perspective: A Lexico-Semantic Study</i> , Leiden 2000	פיאמנטה
Herbert H. Paper (ed.), <i>Jewish Languages: Themes and Variations: Proceedings of Regional Conferences of the Association for Jewish Studies Held at The University of Michigan and New York University April 1975</i> , Cambridge, MA 1978	פייפר
ינה פינטו־אבקיסי, הטווס המגוּוֹץ וחצי האישה, ירושלים תשע"ד	פינטו־אבקיסי
Joshua A. Fishman (ed.), <i>Readings in the Sociology of Jewish Languages</i> , Leiden 1985	פישמן, מקראה
—, <i>Sociolinguistics: A Brief Introduction</i> , Rowley, MA 1972	פישמן, סוציולinguוויסטיקה
—, <i>Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages</i> , Clevedon 1991	פישמן, שינוי
Ralph Penny, 'Judeo-Spanish Varieties before and after the Expulsion', <i>Donaire</i> 6 (1996), pp. 54–58	פני
חירם פרי, 'התפילה והפיטוּט בלשון לעז בימי הביניים', תרביץ כד (תשט"ו), עמ' 426–440	פרי
יונה צבר, ספר במדבר בארמית חדשה בניבם של יהודי זאכו: ונוספו עליו טקסטים בניבים אחרים של ארמית חדשה ומילון (עדה ולשון, טז), ירושלים תשנ"ג	צבר, במדבר
—, ספר בראשית בארמית חדשה בניבים של יהודי זאכו: ונוספו עליו טקסטים בניבים אחרים של ארמית חדשה ומילונים (עדה ולשון, ט), ירושלים תשמ"ג	צבר, בראשית
—, ספר דברים בארמית חדשה בניבם של יהודי זאכו: ונוספו עליו טקסטים בניבים אחרים של ארמית חדשה ומילון (עדה ולשון, יח), ירושלים תשנ"ה	צבר, דברים
—, ספר דניאל בתרגום לארמית חדשה בניב יהודי עמדיה: ונוספו אליו מבוא, הערות ביקורתיות, והשוואות עם ניבים אחרים: סורית (פשיטא), ארמית חדשה נוצרית (אורמיה), וערבית יהודית (תימן) (עדה ולשון, לג), ירושלים תשע"ה	צבר, דניאל
—, ספר ויקרא בארמית חדשה בניבם של יהודי זאכו: ונוספו עליו טקסטים בניבים אחרים של ארמית חדשה ומילון (עדה ולשון, טו), ירושלים תשנ"א	צבר, ויקרא
—, חמש המגילות בתרגומיהן לארמית חדשה יהודית: בניב עמדיה, הוּכּוּ ואורמיה: מהדורה ביקורתית מבוססת על הקלטות וכתבי יד	צבר, חמש מגילות

- ישנים ומאוחרים, כוללת מבוא, השוואות עם תרגומים ארמיים, מפרשים ומדרשים קדומים (עדה ולשון, כו), ירושלים תשס"ו
- צבר, מילון
צבר, שמות
Yona Sabar, *A Jewish Neo-Aramaic Dictionary*, Wiesbaden 2002
- , ספר שמות בארמית חדשה בניבם של יהודי זאכו: ונוספו עליו טקסטים בניבים אחרים של ארמית חדשה ומילון (עדה ולשון, יב), ירושלים תשמ"ח
- קאהן ורובין
Lily Kahn & Aaron D. Rubin (eds.), *Handbook of Jewish Languages*, Leiden & Boston, MA 2016
- קאץ, דקדוק
קאץ, היסוד השמי
Dovid Katz, *Grammar of the Yiddish Language*, London 1987
- דוד קאץ, 'היסוד השמי ביידיש: ירושה מימי קדם: מתודות ואפשרויות', הספרות 35–36 (תשמ"ו), עמ' 228–251
- קואומו
לואיזה פרטי קואומו, 'רש"י באיטליה: הדי הפרשות היהודית בתרגומי שיר השירים לאיטלקית ולאיטלקית-יהודית בתקופת הרנסנס', פעמים 83 (תש"ס), עמ' 132–146
- קינטנה
Aldina Quintana Rodríguez, *Geografía lingüística del judeoespañol*, Bern 2006
- קרני
צופיה קרני (משורר), 'הממד הדתי כמבחן לשוני', דרך אפרתה יא (תשס"ד), עמ' 129–147
- רבין
Chaim Rabin, 'What Constitutes a Jewish Language?', *International Journal of the Sociology of Language* 30 (1981), pp. 19–28
- רבין, בלאו ובלנק
חיים רבין, יהושע בלאו וחיים בלנק, 'הלשוניות היהודיות: המשותף, המיוחד והבעייתי', פעמים 1 (תשל"ט), עמ' 40–64
- רובין
Aaron D. Rubin, 'Epilogue: Other Jewish Languages, Past and Present', Lily Kahn & Aaron D. Rubin (eds.), *Handbook of Jewish Languages*, Leiden & Boston, MA 2016, pp. 749–751
- רוזנטל
רוביק רוזנטל, הלקסיקון של החיים: שפות במרחב הישראלי, ירושלים 2007
- ריז'יק, הקדמות
Michael Ryzhik, 'Preliminaries to the Critical Edition of the Jewish-Italian Translation of the Siddur', *Journal of Jewish Languages* 1, 2 (2013), pp. 229–260
- ריז'יק, הקווים הלשוניים
מיכאל ריז'יק, 'הקווים הלשוניים בתרגום הסידור לאיטלקית יהודית, לפי דפוס פאנו רס': עיון ראשוני, איטליה יז (תשס"ז), עמ' ז–יז
- שוחט, המצאת
הערבית-היהודית
שוחט, שאלת
הערביות-היהודית
Ella Shohat, 'The Invention of Judeo-Arabic', *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies* 19, 2 (2017), pp. 153–200
- , 'The Question of Judeo-Arabic(s): Itineraries of Belonging', Joshua Miller & Anita Norich (eds.), *Languages of Modern Jewish Cultures: Comparative Perspectives*, Ann Arbor, MI 2016, pp. 94–149
- שוחט, שאלת
הערבית-היהודית
שורצולד, ביקורת
—, 'The Question of Judeo-Arabic', *Arab Studies Journal* 23 (2015), pp. 14–76
- שורצולד, ביקורת
Ora (Rodrigue) Schwarzwald, 'Review of *Handbook of Jewish Languages*, edited by Lily Kahn and Aaron D. Rubin', *Higher Hebrew Education* 18 (2016), pp. 237–242
- שורצולד, גוני לשון
אורה (רודריג) שורצולד, 'גוני לשון בעברית בתזמנו', תעודה יח (תשס"ב), עמ' 141–175

- , 'On the Jewish Nature of Medieval Spanish Biblical Translations: Linguistic Differences between Medieval and Post Exilic Spanish Translations', *Sefarad* 70 (2010), pp. 117–140
- , 'לשונות סתרים עבריות בספרדית-היהודית', לשוננו לעם לג (תשמ"ב), עמ' 262–258
- , סדר נשים: סידור תפילות בלאדינו, סלונקי, המאה השש עשרה, ירושלים תשע"ב
- , 'Two Sixteenth Century Ladino Prayer Books for Women', *European Judaism* 43, 2 (2010), pp. 37–51
- , תרגומי הלאדינו לפרקי אבות (עדה ולשון, יג), ירושלים תשמ"ט
- יוסף שיטרית, לשון ומאגריה לשון ומאגריה: מחקרים סוציו-פרגמטיים בערבית היהודית בצפון אפריקה ובמרכיב העברי שבה, ירושלים תש"ע
- יצחק שלזינגר, 'המשלב בקודש ובחול', אורה שורצולד ויצחק שלזינגר (עורכים), ספר הדסה קנטור: אסופת מחקרים בלשון, רמת גן תשנ"ו, עמ' 227–215
- יוסף תדגי, 'מחזור בערבית-יהודית מערבית', מסורות ח (תשנ"ד), עמ' 160–91
- עפרה תירוש-בקר, 'ישן וחדש בתרגום משנת אבות ופירושה', חקרי מערב ומזרח: לשונות, ספרויות ופרקי תולדה מוגשים ליוסף שיטרית, א: מחקרים בעברית, בעריכת יוסף טובי ודניס קורזון, ירושלים תשע"א, עמ' 207–181
- שורצולד, האופי היהודי
- שורצולד, לשונות סתרים
- שורצולד, סדר נשים
- שורצולד, שני סידורי נשים
- שורצולד, תרגומי הלאדינו
- שיטרית
- שלזינגר
- תדגי
- תירוש-בקר